

Giuliano Pontara

Utilitarism, lycka och jämlikhet

1. Är utilitarismen en myt?

Grundtanken i utilitarismen är att man bör handla så att man producerar största möjliga överskott av det som är intrinsikalt gott över det som är intrinsikalt ont. Harald Ofstad har något precisare formulerat denna tanke på följande sätt:

- (i) En handling är moraliskt rätt, om och endast om, den skapar ett lika (eller större) överskott av positivt över negativt intrinsikalt värde eller ett inte större (men gärna mindre) överskott av negativt över positivt intrinsikalt värde än något annat möjligt alternativ.
- (ii) En handling är moralisk plikt (en utilitarist skulle föredra att säga "bör göras" — *min anm.*), om och endast om, den skapar ett större överskott av positivt över negativt intrinsikalt värde eller ett mindre överskott av negativt över positivt intrinsikalt värde än något annat möjligt alternativ.
- (iii) En handling är moraliskt orätt, om och endast om, den skapar ett mindre överskott av positivt över negativt intrinsikalt värde eller ett större överskott av negativt över positivt intrinsikalt värde än något annat alternativ (Ofstad 1982, s 48).

En som accepterar dessa tre normativa principer kan vidare hävda följande axiologiska principer:

P1: Det enda som har intrinsikalt positivt värde är lust och det enda som har intrinsikalt negativt värde är lidande (olust).

P2: En lust(olust)upplevelses intrinsikala värde varierar enbart och i direkt proportion med dess intensitet och varaktighet.

Principen P2 innebär t ex att om lustupplevelsen A är dubbelt så intensiv som lustupplevelsen B, som däremot varar dubbelt så länge som A, så har bägge upplevelserna samma intrinsikala värde, den ena är lika bra som den andra.

En utilitarist som accepterar dessa två axiologiska principer kallar

jag för en (rent kvantitativ) hedonistisk utilitarist. Det är inte orimligt att tolka de klassiska utilitaristerna, särskilt då Bentham och Sidgwick, som förespråkare för en sådan form av utilitarism.

Ofstad är antiutilitarist men en del av hans kritik är avsedd att särskilt drabba hedonistisk utilitarism. En av hans grundinvändningar mot detta etiska system går ut på att den sammanvägning av lust(olust)upplevelsernas intensitet och varaktighet som det förutsätter är ”principiellt omöjlig” (s 52). Ofstads argument för detta är inte att mätningar av intensitet och varaktighet skulle vara principiellt omöjliga. Hans argument är snarare att man från påståenden av typen ”lustupplevelsen A är intensivare men mera kortvarig är lustupplevelsen B” inte kan dra någon som helst slutsats om vilken, om någon, av dessa två upplevelser som ”upplevs som mera lustfylld” (s 52). Det framgår inte klart varför sådana slutsatser skulle vara principiellt omöjliga, och inte heller om detta skulle gälla för varje rimlig bestämning av lustbegreppet. Men antag att vad Ofstad hävdar är korrekt. Det behöver ändå inte bekymra en hedonistisk utilitarist: för när en anhängare av detta system jämför två olika lust(olust)upplevelser med avseende på deras intensitet och varaktighet, sker detta inte med sikte på att avgöra vilken av dem som ”upplevs som mera lustfylld”, utan för att — utifrån den axiologiska principen P2 — bestämma vilken av dem som är intrinsiskt bättre. Ofstad kan visserligen invända att det är just denna princip det är fel på. Men den är ju en helt annan fråga.

En annan fundamental svårighet för den hedonistiska utilitarismen aktualiseras enligt Ofstad i situationer där flera individer är inblandade:

hur kan vi väga upplevelsernas varaktighet och/eller intensitet mot antalet individer som har upplevelserna? Hur skall vi t ex kunna avgöra om femtio människor som är lyckliga utgör en större eller mindre ”lyckomängd” än hundra som är mindre lyckliga? Vad innebär det överhuvudtaget att *addera* min lycka med din? Den summa man talar om måste upplevas av någon. Om ingen upplever den, i vilken betydelse är den då en summa av *lycka*? (s 54).

Men vilken är egentligen invändningen här? Antag att det föreligger en situation, S1, i vilken två personer här var sin lustupplevelse av viss intensitet och varaktighet: t ex Q har en med intensitet 3 och varaktighet 4 och R har en med intensitet 5 och varaktighet 3. Låt oss vidare

anta att det finns en alternativ situation, S2, i vilken Q har en lustupplevelse av intensitet 2 och varaktighet 7 och R en lustupplevelse av intensitet 8 och varaktighet 2. Det följer från de axiologiska principerna P1 och P2 ovan att Q:s lustupplevelse i S2 är bättre än Q:s lustupplevelse i S1 och likaledes att R:s lustupplevelse i S2 är bättre än R:s lustupplevelse i S1. En hedonist kan då säga att S2 är bättre än S1, därför att i S2 förverkligas mera av det goda än i S1 (eller, om man så vill, därför att i S2 finns "mer lust" än i S1). Vad är det som är problematiskt med detta? Att man hävdar att det i S2 finns *mera av det goda*, eller *mer lust*, än i S1, utan att det finns någon som upplever "hela det goda" eller "hela denna lust"? Säger man då något som måste vara obegripligt? Jag kan inte se detta. För mig — givet P2 och antagandet att mätningar av lust(olust)upplevelsernas intensitet och varaktighet är, åtminstone principiellt, möjliga — är påståendet att det i S2 förekommer mera av det goda, eller mer lust, än i S1 fullt begripligt. Man kan naturligtvis hävda att det är P2 som är problematisk, eller antagandet om möjligheten av mätningar av lust(olust)upplevelsers intensitet och/eller varaktighet. Men, som vi har sett, det är inte detta som Ofstad i det här sammanhanget invänder.

Låt oss nu ändra litet på exemplet ovan. Låt oss anta att Q:s lustupplevelse i den alternativa situationen S2 har intensitet 2 och varaktighet 5 och att R:s lustupplevelse har intensitet 10 och varaktighet 5. Det följer från principen P2 att Q:s lustupplevelse i S2 är något sämre än Q:s lustupplevelse i S1, och att R:s lustupplevelse i S2 är mycket bättre än R:s lustupplevelse i S1. Är då S2 bättre än S1? Innehåller S2, totalt sett, mera av det goda än S1? Denna fråga kan inte besvaras endast utifrån de två axiologiska principerna P1 och P2. En rent kvantitativ hedonist som vill hävda att S2 innehåller mera av det goda än S1 (och därför är bättre än S1) måste lösa problemet med intersubjektiva jämförelser av olika individers lust- och olustupplevelser. Detta innebär att man måste hitta en gemensam skala för mätning av lust och olust. Och *detta* är onekligen ett svårt problem. Emellertid, om en hedonist kan lösa detta problem (och det finns ansatser i denna riktning, jfr Bergström, 1982), kan jag inte se att det skulle återstå ett problem till, nämligen att förklara hur en situation kan innehålla mera av det goda (eller mer lust) utan att det finns någon som upplever *hela* det (den).

Ofstad har beskyllt utilitarism för att vara en myt. Han har gjort detta bl a utifrån argumentet att den invaggar dem som accepterar den i den falska tron att man kan entidigt bestämma hur man bör handla genom att "konstatera" vilket alternativ som frambringat det största värdeöverskottet i det hela taget (s 56). Denna tro är, enligt Ofstad, falsk därför att påståendet att en handlings konsekvenser allt i allt är intrinsikalt bättre än konsekvenserna av varje alternativ "är i sig själv en värdering, inget konstaterande" (s 71). Jag kan inte se hur en utilitarist, som accepterar de två axiologiska principerna P1 och P2, på denna punkt skulle vara oenig med Ofstad.

2. Jämlikhetskravet

Den hedonistiska utilitarismen har otaliga gånger kritiserats för att inte ta hänsyn, eller tillräcklig hänsyn, till hur rättvist lust och lidande är fördelade. Redan Mill framhävde detta (i början av kap 5 i *Utilitarianism*). Ofstad framför också denna kritik. Han gör bl a gällande att utilitaristerna i regel inte tar kravet på jämlik fördelning på tillräckligt allvar eftersom det för vilken som helst fördelning av vad det vara månne för dem gäller att

något annat krav på fördelningen än att den skall vara ett medel för största möjliga värde finns inte (s 62).

Detta stämmer väl med vad Bentham hävdade då han skrev

Be the meaning of the word *justice* what it will, what regard is it entitled to otherwise than as a means to happiness? (Bentham, *Constitutional Code*, kap 16, § 6, cit av Rescher 1966, s 49).

Det är däremot inte utan vidare klart att detta också stämmer för alla andra klassiska utilitarister. Sidgwick tänkte sig som bekant att jämlikhetskravet är avgörande i de situationer där två eller flera alternativa handlingar leder till samma totala mängd lycka: man bör då utföra den som leder till den mest jämlika fördelningen (1907, s 416). Det har också diskuterats om Mill inte gick ännu längre och betraktade jämlikhet som något som bör förverkligas även på bekostnad av en viss mängd lycka. Edgeworth (1881, s 118) kritiserade Mill för att han "darkens the subject (as many critics seems to have felt), by imposing

a condition of equality of distribution". Och bland senare utilitaristiskt orienterade filosofer har somliga föreslagit att den hedonistiska utilitarismens axiologiska bas utvidgas genom att man tillskriver en jämlik fördelning av lycka ett eget värde jämte lycka (Brandt 1959, s 430). Sådana försök att inom ramen för ett utilitaristiskt system ta hänsyn till kravet på en jämlik fördelning av lycka skapar enligt Ofstad bara nya problem.

Lust och olust är tillstånd i levande varelser. Jämlik fördelning är inget tillstånd, men en relation mellan människor. Frågan är då om jämlik fördelning är ett värde i samma betydelse av "värde" som lust och lycka, och vidare hur man skall kunna väga en viss upplevelse mot en viss fördelningsrelation. Är det inte lika underligt som att jämföra värdet av ett elkraftverk (och alltså inte den lycka det kunde sprida) med glädjen av att betrakta forsen? (s 63).

Nu tycks Ofstad själv mena att både lycka och jämlik fördelning (samt flera andra ting) är "moraliskt relevanta fenomen" mellan vilka i vissa konfliktsituationer en avvägning måste ske. Emellertid, om jag förstått honom rätt, menar Ofstad för sin del att en sådan avvägning inte alls behöver ske efter någon princip. En utilitarist däremot, som föreslår en utvidgning av systemets axiologiska bas, måste enligt Ofstad principiellt ta ställning till frågan om hur mycket lyckan respektive jämlikheten väger då de kommer i konflikt med varandra: han måste föreslå en princip som uttrycker en rimlig värdering av hur mycket jämlikhet dominerar över lycka i situationer där konflikt mellan dem uppstår. Jag håller med.

Det är klen om förslag av den typ som Ofstad efterlyser. Såvitt jag vet finns det bara två. Det ena kommer från N Rescher (1966), det andra från L H Powers (1970). Bägge utgår från idén om "ett effektivt genomsnitt", fast definierad på två olika sätt. Vad vi sålunda får är två olika versioner (som tillmäter jämlikhet olika vikt i förhållande till lycka) av en ny form av utilitarism: den säger att man bör handla så att man maximerar den effektivt genomsnittliga lyckan (och att om två alternativa handlingar leder till samma effektivt genomsnittliga lycka så är bägge rätta).

Jag skall argumentera att bägge dessa versioner av utilitarism är ohållbara.

3. Lycka och jämlikhet

Rescher definierar det effektiva genomsnittet som lika med genomsnittet, G , minskad med halva standardavvikelsen från genomsnittet, s , (alltså $EG = G - 1/2 s$). Begreppet förutsätter, åtminstone principiellt, kardinala mätningar av lyckan. Om då x_1, x_2, \dots, x_n anger graden av lycka (mätt på samma skala) hos var och en av n individer vid en viss tidsintervall så är standardavvikelsen

$$s = \sqrt{\frac{(x_1 - G)^2 + (x_2 - G)^2 + \dots + (x_n - G)^2}{n}}$$

Reschers definition av $EG = G - 1/2 s$ återspeglar en värdering av hur mycket jämlikhet får dominera över lycka i situationer av konflikt mellan dem. Hade han valt att definiera EG som lika med G minus en annan bråkdel av standardavvikelsen skulle jämlikhet fått en annan vikt.

Principen om maximering av den effektivt genomsnittliga lyckan (i Reschers version) uppvisar flera egendomliga drag. Powers (1970) har visat att i fall där sex eller fler individer är inblandade, så föredrar principen alltid en situation S_1 , där lyckan är fördelad exakt lika mellan ifrågavarande individer, framför en situation S_2 , där en av dem är lyckligare än i S_1 och alla andra är lika lyckliga som i S_1 — oavsett hur stor lyckan hos den ende lyckligare individen än är. Men S_2 är ju då en s_k Pareto-förbättring av S_1 . Powers hävdar att det ur moralisk synpunkt är rimligt att acceptera vad han kallar *principen om Pareto-förbättringar*. Denna säger att om en situation utgör en Pareto-förbättring av en alternativ situation så är den första bättre än den andra och bör förverkligas om det står i vår makt att välja mellan dem. Jag håller med Powers. För mig verkar det orimligt att låta förekomsten av en relation mellan ett antal individer (vilka dessutom kan stå i denna relation utan att vara medvetna om det) väga moraliskt tyngre än en ökning av lycka för en eller fler av dem då ingen av de övriga blir därmed mindre lycklig.

Powers hävdar också att Rescher själv accepterar denna princip. Det kan betvivlas. Det enda Rescher säger är att en ojämlik fördelning som innebär att *var och en* får det bättre bör föredras framför en jämlik

(eller mindre ojämlik) fördelning som innebär att *var och en* får det sämre (s 92, 102). Men detta innebär inte att han också måste hävda att en situation typ S2 ovan alltid bör föredras framför en situation typ S1. Det är inte heller så ovanligt bland jämlikhetsanhängare att i sådana val föredra S1 framför S2 — åtminstone upp till en viss nivå av den ende lyckligare individens lycka (jfr Eriksson 1976, s 148). Emellertid skulle bara en fanatisk jämlikhetsanhängare vidhålla att S1 alltid bör föredras framför S2, oavsett hur stor den ende lyckligare individens lycka än kan tänkas bli. Rescher är ingen sådan fanatiker. Han hävdar explicit att principen om maximering av EG har tillämpning endast under villkoret att standardavvikelsen inte är större än genomsnittet — alltså endast om $s \leq G$ (s 36). Denna begränsning av principens giltighetsområde uttrycker ytterligare en värdering av hur jämlikhet skall vägas mot lycka. Och den innebär, som Rescher själv påpekar, att principen inte ger någon vägledning i fall där standardavvikelsen är större än genomsnittet. Detta är naturligtvis en nackdel om man eftersträvar en monistisk teori (vilket Rescher för sin del inte gör).

Principen har också andra implikationer som verkar rätt egendomliga. Som vi har sett innebär principen, då den tillämpas på fall där sex eller fler individer är inblandade, att en situation där lyckan är absolut jämnt fördelad alltid bör föredras framför en annan situation i vilken en av individerna är lyckligare än de andra, som emellertid förblir lika lyckliga som i den första situationen. I sådana fall innebär Reschers definition av det effektiva genomsnittet att jämlikhet alltid dominerar över lycka. Emellertid visar det sig, egendomligt nog, att raka motsatsen gäller i fall där två, tre eller fyra individer är inblandade. I sådana fall innebär Reschers begrepp att lycka alltid dominerar över jämlikhet. Betrakta följande tabell där x och y kan anta vilka som helst värden (givet att $y > 0$):

	individer	
	A	B
S1	x	x
S2	x	$x+2y$

$EG(S1)=x$, eftersom de båda individernas avvikelse från genomsnittet är 0 och sålunda standardavvikelsen också är 0. Genomsnittet, $G(S2)=x+y$. A:s avvikelse från $G=x - (x+y) = -y$. B:s avvikelse från

$G = x + 2y - (x + y) = y$. Det innebär att i S2 är standardavvikelsen,

$$s = \sqrt{\frac{y^2 + y^2}{2}} = y.$$

Eftersom $EG = G - 1/2 s$ är $EG(S2) = x + y - y/2 = x + y/2$.

Alltså är $EG(S2) > x$, och sålunda är $EG(S2) > EG(S1)$.

På liknande sätt kan man visa att detsamma gäller om man utgår från tre eller fyra individer. Detta gäller däremot inte i fall med fem individer. Här uppvisar Reschers begrepp sitt mest egendomliga drag. Det innebär både att ökad lycka (för en av dessa individer) aldrig dominerar över jämlikhet (mellan dem) och omvänt att jämlikhet (mellan dem) aldrig dominerar över ökad lycka (för en av dem).

Det visar sig nämligen att om valet står mellan

	individer				
	A	B	C	D	E
S1	x	x	x	x	x
S2	x	x	x	x	x + 5y

så är $EG(S2) = x$. $G(S2) = x + y$. Standardavvikelse, $s(S2) =$

$$\sqrt{\frac{y^2 + y^2 + y^2 + y^2 + 16y^2}{5}} = 2y. \quad EG(S2) = x + y - 1/2 (2y) = x.$$

Och eftersom $EG(S1) = x$ så är $EG(S2) = EG(S1)$. Principen om maximering av den effektivt genomsnittliga lyckan innebär sålunda att hur stor individ E:s andel av lyckan än kan tänkas bli, så är S2 alltid lika bra som S1; ingen av dem är att föredra framför den andra.

Det hittills sagda kan sammanfattas på följande sätt.

I	II	III
fyra (två, tre) individer	fem individer	sex eller fler individer
S1: alla lika lyckliga	S1: alla lika lyckliga	S1: alla lika lyckliga
S2: en lyckligare än i	S2: en lyckligare än i	S2: en lyckligare än i
S1, alla andra lika	S1, alla andra lika	S1, alla andra lika
lyckliga som i S1	lyckliga som i S1	lyckliga som i S1.

Utifrån Reschers definition av $EG = G - 1/2 s$, innebär principen om maximering av den effektivt genomsnittliga lyckan att

1) i fall av typ I bör S2 alltid föredras framför S1;

2) i fall av typ II bör ingendera av situationerna föredras framför den andra;

3) i fall av typ III bör S1 alltid föredras framför S2.

Principen har alltså rakt motsatta implikationer i fråga om lyckans respektive jämlikhetens dominans — och detta beroende *endast på antalet* inblandade individer (inte på hur lyckliga de är). Det är egendomligt nog för att förkasta principen (i Rescher's definition av EG). Många skulle också hålla med om att den bör förkastas på grund av implikation 2 eller 3 eller på grund av bägge.

Det är ingen idé att försöka undgå dessa implikationer genom att definiera EG som G minskad med en annan bråkdel av standardavvikelsen. För, oavsett vilken bråkdel $1/n$ man än väljer, får vi ändå samma implikationer för andra antal individer. Närmare bestämt får vi implikationen 1 då vi applicerar principen där n^2 individer är inblandade; vi får implikationen 2 då vi applicerar principen där n^2+1 individer är inblandade, och vi får implikationen 3 då vi applicerar principen på fall där n^2+2 individer är inblandade. Härunder följer bevisen.

1. Betrakta fallet där n^2 individer är inblandade,
individer

$$\begin{array}{cccc} & 1 & 2 & \dots & n^2 \\ \text{S1:} & x & x & & x \\ \text{S2:} & x & x & & x+n^2y \end{array}$$

$EG(S1) = X$. Genomsnittet, G , i S2 är lika med $\frac{n^2x+n^2y}{n^2} = x+y$.

Avvikelsen från G för alla utom den sista individen (dvs för n^2-1 individer) är lika med $x - (x+y) = -y$. Avvikelsen från G för den sista individen är lika med $x+n^2y - (x+y) = (n^2-1)y$.

Standardavvikelsen, s är då $\sqrt{\frac{(n^2-1)y^2 + (n^2-1)^2y^2}{n^2}} =$

$$\sqrt{\frac{y^2n^2(n^2-1)}{n^2}} = y\sqrt{n^2-1}.$$

Vi får alltså $EG(S2) = x + y - 1/ny \sqrt{n^2 - 1}$ vilket är lika med

$$x + y \left(1 - \frac{\sqrt{n^2 - 1}}{n}\right). \quad \text{Men eftersom } \sqrt{n^2 - 1} < n \text{ är } EG(S2) > x.$$

Alltså $EG(S2) > EG(S1)$. För varje värde av n innebär sålunda principen om maximering av $EG (= G - 1/n s)$ att i fall av ifrågavarande typ lyckan alltid dominerar över jämlikheten då antalet inblandade individer är n^2 eller mindre.

2. Betrakta nu fallet med $n^2 + 1$ individer.

	individer		
	1	2 . . .	$n^2 + 1$
S1	x	x	x
S2	x	x	$x + (n^2 + 1)y$

$EG(S1) = x$. (Eftersom det i S1 inte finns någon avvikelse från G är standardavvikelse 0 och följaktligen $EG = x - 1/n \cdot 0 = x$).

I S2 är $G = \frac{(n^2 + 1)x + (n^2 + 1)y}{n^2 + 1} = x + y$. Avvikelsen från G för alla utom

den sista individen är $(x - (x + y)) = -y$. Avvikelsen från G för den sista individen är $(x + (n^2 + 1)y) - (x + y) = n^2 y$.

$$\text{Standardavvikelsen, } s = \sqrt{\frac{n^2 y^2 + n^4 y^2}{n^2 + 1}} = \sqrt{\frac{(n^2 + 1) n^2 y^2}{n^2 + 1}} = ny.$$

Således $EG(S2) = x + y - \frac{1}{n} ny = x$. Alltså $EG(S2) = EG(S1)$.

För varje värde av n innebär sålunda principen om maximering av $EG (= G - 1/ns)$ att i fall av ifrågavarande typ varken lycka eller jämlikhet dominerar om antalet inblandade individer är exakt $n^2 + 1$ (varken större eller mindre).

3. Betrakta slutligen de fall där $n^2 + 2$ individer är inblandade:

	individer		
	1	2 . . .	$n^2 + 2$
S1	x	x	x
S2	x	x	$x + (n^2 + 2)y$

EG(S1) är som vanligt lika med x . $G(S2) = \frac{(n^2+2)x + (n^2+2)y}{n^2+2} = x+y$. Av-

vikelsen från G för alla utom den siste individen är $x - (x+y) = -y$. Avvikelsen från G för den siste individen är $(x + (n^2+2)y) - (x+y) = (n^2+1)y$.

Standardavvikelsen, $s = \sqrt{\frac{(n^2+1)y^2 + (n^2+1)^2y^2}{n^2+2}} = \sqrt{\frac{y^2(n^2+2)(n^2+1)}{n^2+2}} = y\sqrt{n^2+1}$. Därför är $EG(S2) = x+y - \frac{1}{n} y\sqrt{n^2+1} = x+y(1 - \frac{\sqrt{n^2+1}}{n})$

Men eftersom $\sqrt{n^2+1} > n$ är $EG(S2) < x$. Alltså $EG(S1) > EG(S2)$. För varje värde av n innebär principen om maximering av $EG (= G - 1/n s)$ att i fall av ifrågasättande typ jämlikhet alltid dominerar över lycka då antalet inblandade individer är n^2+2 eller större. VSB.

Som ovan nämnt det är på grund av denna (anti-Pareto) implikation som Powers förkastar Reschers bestämning av EG i termer av standardavvikelsen. I stället föreslår Powers ett reviderat begrepp EG^* enligt vilket det effektiva genomsnittet är lika med genomsnittet minskat med halva den genomsnittliga avvikelsen från genomsnittet, alltså

$$EG^* = G - \frac{1}{2} \frac{(x_1 - G) + \dots + (x_n - G)}{n}$$

Förtjänsten med det reviderade EG^* är enligt Powers just den, att principen om maximering av den effektivt genomsnittliga lyckan då aldrig kommer i konflikt med principen om Pareto-förbättringar. Fast Powers inte utvecklar det formella beviset försäkras han oss att EA^* faktiskt alltid föredrar strikta Pareto-förbättringar (s 77). Det finns ändå fortfarande anledning att ifrågasätta principen om maximering av den effektivt genomsnittliga lyckan — även i den version som bygger på Powers reviderade begrepp EG^* .

Då Powers skrev sin artikel tänkte han antagligen bara på fall i vilka antalet individer inblandade i de olika alternativa situationerna är konstant. Det har emellertid visat sig — mycket tack vare Parfitts arbete (1984, Del IV) — att man bör ägna större uppmärksamhet åt de fall där valet står mellan situationer i vilka antalet individer inte är det samma. Betrakta följande exempel:

individer

	A	B				
S1	3	9				
			C	D	E	F
S2	4	9.5	4	4	4	4

S1 kan föreställa en situation med ett någorlunda lyckligt par utan barn, medan S2 kan föreställa den alternativa situationen i vilken A och B blir lyckligare genom att skaffa fyra rätt lyckliga barn. I S2 är alltså alla (mera eller mindre) lyckliga, och A och B är lyckligare än i S1. Dessutom karakteriseras S2 av större jämlikhet än S1. Visserligen är den genomsnittliga lyckan i S1 något större än i S2 (6 mot 4.91) men den något mindre genomsnittliga lyckan i S2 borde rimligen uppvägas av att S2 är mera jämlik. Det är svårt att se att S1 allt i allt borde föredras framför S2. Ändå visar det sig att EG* (S1) är större än EG* (S2) (4.5 mot 4.15), vilket, utifrån principen om maximering av EG*, innebär att S1 bör föredras framför S2 och sålunda att vårt par handlade moraliskt oriktigt då de skaffade de fyra barnen! Inte här heller hjälper det att definiera om EG* som G minus någon annan bråkdel av den genomsnittliga avvikelsen. För vi får exakt samma implikation med ett annat antal individer och med andra grader av lycka.

Min konklusion är att principen om maximering av den effektivt genomsnittliga lycka är, både i Reschers och i Powers' version, oacceptabel. Varken Reschers eller Powers' förslag utgör en acceptabel lösning på problemet att finna en hållbar princip som tar hänsyn både till lycka och jämlikhet. Det talar för att Ofstad möjligen har rätt i att det inom ramen för ett utilitaristiskt monistiskt system inte går att lösa vad Rescher och andra har kallat "the meshing problem". Emellertid, och till skillnad från Ofstad, är jag också böjd att hävda att så länge man inte lyckats med att formulera en hållbar princip för avvägning av lycka och jämlikhet, är det inte heller rimligt att tillskriva jämlikhet något intrinsikalt värde eller på något sätt betrakta den som något "moraliskt relevant" i sig.

Till slut är det kanske värt att påminna att detta ingalunda innebär att anhängare av hedonistisk utilitarism helt skulle strunta i jämlikhet. För, som utilitaristerna alltid har påpekat, vad man fördelar är

ändå inte lycka, utan medel till den: resurser och bördor av olika slag. Utifrån den rimliga hypotesen om dessa medels minskande marginalnytta har utilitarister ofta hävdat att en mera jämlik fördelning av dem leder till större lycka och bör därför föredras framför mindre jämlika fördelningar (jfr Brandt 1959, s 413—422). En del talar också för att mera jämlika fördelningar av medel till lycka inte bara leder till större lycka utan också till en mera jämlik fördelning av den (jfr Brandt 1979, kap 16). Det innebär att det s k "meshing problem" (om det nu alls är ett problem) ändå sällan, om någonsin, uppstår i vår värld. □

Litteratur

- Bergström, L (1982) "Om välfärdspolitikens målsättning", *Filosofisk tidskrift*, 3.
- Brandt, R B (1959) *Ethical Theory*, Prentice-Hall.
- Brandt, R B (1979) *A Theory of the Right and the Good*, Clarendon Press, Oxford.
- Edgeworth, F Y (1881) *Mathematical Psychics*, Kegan Paul, London.
- Eriksson, L O (1976) *Justice in The Distribution of Economic Resources*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm.
- Mill, J S (1861) *Utilitarianism*.
- Ofstad, H (1980) *Ansvar och handling*, Prisma, Stockholm.
- Parfit, D (1984) *Reasons and Persons*, Clarendon Press, Oxford.
- Powers, L H (1970) "A More Effective Average: A Note on Distributive Justice", *Philosophical Studies*, 21.
- Rescher, N (1966) *Distributive Justice*, The Bobbs-Merril Company, Indianapolis New-York.
- Sidgwick, H (1907) *Methods of Ethics*.